

Friesche Kloosterlijsten.

Een bijdrage tot de Friesche Kloostergeschiedenis,

door

A. HALLEMA.

INLEIDING.

Het beschrijven der fragmentarische geschiedenis van Frieslands kloosters en daarmee verband houdende geestelijke stichtingen op onzen bodem, werd reeds jaren geleden hoogst noodig geacht¹⁾, werd voorts door een der beste kenners van Middeleeuwsch Friesland „wegens gebrek aan bronnen een moeilijke en ondankbare taak” genoemd²⁾ en is misschien om die redenen tot heden achterwege gebleven. Niettemin achten wij het noodig, dat uit de thans aanwezige aanzienlijke hoeveelheid bouwstoffen, in gedrukte en ongedrukte bronnen verspreid, een geheel worde samengesteld, aangezien het groote aantal monographieën tot dit onderwerp betrekkelijk in verschillende Nederlandsche periodieken en jaarboeken opgenomen, het goede overzicht dezer stof zeer moeilijk maakt en wijl er tevens behoefte aan zulk een compendium is. Wij hebben dan ook successievelijk de resultaten van ons jarenlang onderzoek op dit terrein eenigermate geordend en hopen het geheel spoedig te kunnen aanbieden aan hen, welken Oud-Friesland lief en dierbaar is en blijft. Een klein deeltje, dat als detail-

---

¹⁾ Zie o. a. Eekhoff, Beknopte Geschiedenis van Friesland, 92 i. d. voetnoot. Reitsma, Honderd Jaren, 3, noot 2 a. d. voet.

²⁾ Schoengen, Het Minderbroedersklooster te Bolsward, Vrije Fries, dl. XX, 157.

studie in betrekking tot genoemd onderwerp tevens een overzichtelijk geheel aanbiedt, stonden wij gaarne af aan de Redactie van dit jaarboek. Het was ons streven, hierin neer te leggen de conclusies van het onderzoek, door verscheiden geleerden gedaan naar de oudheid, oorsprongen verschillende orden der Friesche kloosters, alles (terwille van de weinige plaatsruimte) in een korte inleiding, die voorafgaat aan enkele oude lijsten dezer gestichten, welke samengesteld in de 13de tot de 16de eeuw, wegens onvolledigheid en foutieve opgaven wel eens dringend revisie behoeven.

* *

De vestiging van het Christendom in Noord-Nederland, toen in hoofdzaak het „Frisia Magna” omvattende, had gewichtige gevolgen. Toen omstreeks het midden der achtste eeuw in het Friesche stamland voorgoed met het Heidendom werd gebroken en tegen het einde dier eeuw ook de Friezen ten oosten van de Lauwers gekerstend werden door den dwang van den grootsten der Karolingische vorsten, werden op tal van Friesche plaatsen parochies gesticht, werd de nieuwe, Grieksch-Romeinsche of Christo-Romaansche cultuur ingeënt op de Oud-Germaansche toestanden in deze landen. Deze ingrijpende veranderingen dankten onze voorouders in hoofdzaak aan Benedictijnen: Willebrord, Bonifacius, Liudger. Nog werden hier wel geen kloosters gesticht, maar het coenobiale leven der geestelijken begon zich te ontwikkelen bij parochiekerken als die van Dokkum en Stavoren, Friesche jongelingen trokken naar de door Willebrord te Utrecht gestichte Kloosterschool, Friesche zonen van den H. Benedictus beklommen den bisschopszetel te Utrecht, waarvan in de eerste helft der 9de eeuw de H. Fredericus als „een schitterende sterre van ongeleende glans” uitblonk, terwijl ten slotte het groot aantal schenkingen van Friezen aan de abdijen te Fulda (Bonifacius) en Werden (Liudger) er op wijzen, hoezeer onze voorouders ingenomen bleken te zijn met de kloosterinrichtingen in 't algemeen, met die van

den H. Benedictus in 't bijzonder. Talrijke verbandslijnen zijn nog te trekken in deze periode der voorgeschiedenis van de Friesche kloosterstichtingen, doch dit vinde elders zijn plaats.

Het behoeft dan ook geen bevreemding te wekken, dat volgens zekere getuigenissen op Frieslands bodem het eerste klooster der Benedictijnen in Nederland verrees, en wel op Ameland, in 876, hetwelk in 1090 of 1109 naar Ferwerd op het vasteland werd overgeplaatst onder den naam van Bethania of Foswerd. In tijdsorde volgde hierop buiten Friesland de regale abdij van Egmond in 923. Toen de Cluniacenser-congregatie van de Benedictijner orde sedert de tweede helft der 10de eeuw nieuw leven had geblazen in het vervallen Westersche monnikenwezen, volgde op de stichting der Benedictijner-abdijen bij Amersfoort (1005, later, sedert 1028, de beroemde St. Paulusabdij te Utrecht geworden), te Ruinen in Drente (1036, in 1326 naar Dickninge verplaatst), en te Oostbroek in 1113, die van Stavoren in 1132, van Smallenee bij Boornbergum, (welke plaats in den vorm van „Smalena” reeds voorkomt omstreeks het jaar 1230 ¹⁾), evenwel zonder de opgave van bedoeld Benedictijner klooster; in de lijst van 1326 (?) worden vermoedelijk abusievelijk Augustijners als de bewoners van dit klooster opgegeven). Meestal waren de Benedictijnerklooster dubbelkloosters, zoodat ze monniken en nonnen beiden herbergden. Alleen het vóór 1270 vervallen Benedictijner vrouwenklooster Franjum bij Marssum werd enkel door nonnen bewoond. Meer nog dan de Cluniacenser congregatie had ook voor onze Friesche Benedictijner kloosters de congregatie van Bursfeld sedert 1462 een invloed ten goede in de richting der hervorming.

Naast de Cluniacensers kwam als zijtak der Benedictijner

¹⁾ . . . . . omnes de decanatu Stauriae, et de Westergo, et de Nova Terra (het „Nieuwland” in den omtrek van Sneek en Bolsward) et de Bornego, et de *Smalena* super Backenvene convenient, etc.; (Quedam Narracio, 71, ed. Pijnacker Hordijk in Hist. Gen. N. Serie XLIX).

orde die van de Cisterciensers op, welke vooral sedert het krachtig optreden van abt Bernard van Clairvaux, nog in de tweede helft der 12de eeuw voor Friesland rijke vruchten afwierp ten aanzien van de kloosterstichting. Toen deze bij uitstek praktische mannen zich in Friesland vooral toelegden op een meer intensieven landbouw en veeteelt dan ooit te voren hier was gezien, technische verbeteringen aanbrachten in de waterwerken, zoo noodig voor een gewest als het onze, vol poelen en moerassen en nog onbeschermd tegen het woeste geweld van het zilte nat, een veel fraaiere architectuur schiepen in kerk- en kloosterbouw, brak een geheel nieuwe kultuur-periode aan. Hun nederzettingen op onzen bodem in abdijen en prioraten voor mannen zoowel als voor vrouwen, — want bij deze orde vinden we geen dubbelkloosters, maar strenge afscheiding der beide seksen, — verbreidden zich snel, getuige de genealogische lijst der abdij Klaarkamp, ons bewaard in de kroniek van Bloemkamp. Deze geeft binnen het tijdsverloop van een eeuw (tusschen $\pm$ 1150 en $\pm$ 1250) alleen voor het tegenwoordig gebied van Friesland de volgende stichtingen op: Klaarkamp (vóór 1165), mannenklooster, Sion bij Nijawier (vóór 1191), vrouwenklooster, Genezareth of Nazareth bij Ferwerd (1191), vrouwenklooster, Oldeklooster of Bloemkamp bij Hartwerd (1191), mannenklooster, Nijeklooster (1228) bij Scharnegoutum, vrouwenklooster, Steenkerk bij Luinjeberd ($\pm$ 1250?), vrouwenklooster, Gerkesklooster of Jeruzalem (1240), mannenklooster, Galilea bij Burum (1249?), vrouwenklooster. Nog worden in onze oudste (?) kloosterlijsten de Cistercienser stichtingen Scadawart (Schraard, verg. onze aantekening in noot 3, bijlage I) en Harch (Harich) genoemd, waarvan de laatste misschien na de Cistercienser gebedsverbroedering in 1302(?)¹⁾ schijnt te zijn ontstaan, ofschoon met deze gissing de moeilijkheid nog op verre na niet is opgelost.

¹⁾ Vgl. Chronic. Abb. Floridi Campi vulgo Oldeklooster, Cap. XVIII ed. Dr. M. Schoengen, in het Arch. v. h. Aartsb. Utrecht, Dl. 29, 159 seq.

Tegelijk met de vestiging der laatstgenoemde orde op onzen bodem of kort daarna, stichtten de canonici der Praemonstratenser-orde in deze landen hun oudste kloosters. Het eerste zaad van den akker „Cistercium” bij Dyon was reeds ontkiemd in den „novella plantacio in Frisia”, waarmede ongetwijfeld het vóór 1163 gestichte Klaarkamp bedoeld wordt. ¹⁾

Het klooster Marienweerd (in 1128 gesticht bij Kuilenburg) van de Praemonstratenser-orde werd daarna de leerschool voor den gelukzaligen hovenier Frederik, pastoor van Hallum, om naast de reeds bestaande twee kloosterorden in Friesland een derde hier te doen vestigen. Hij stichtte n.l. in zijn geboorte- en parochie-dorp bovengenoemd in 1165 de later zoo beroemde abdij Mariëngaard. Deze „Hof van Maria” werd de „mater ecclesia” van een groot aantal filiaalstichtingen van de Praemonstratenser-orde in en buiten ons gewest.

Spoedig vestigden zich hier nu de ware „canonici” — immers de zesde abt van Mariëngaarde, Sibrandus, noemt een zijner kloosterbroeders „concanonicus noster” en spreekt van zich zelf als „canonicus et abbas”, — in grooten getale op die plaatsen, waar Reguliere Kanunniken, (die den regel volgden, welke van den H. Augustinus afkomstig heet te zijn), reeds van oudsher hun tenten hadden opgeslagen: Dokkum, St. Bonifacius-klooster ± 1180, of de paterniteit bezaten: Lidlum, onder de abdij van Ludingakerk, die tot 1182 hun praepositus (proost) aldaar aanstelden, maar sindsdien hun gezag moesten afstaan aan de Praemonstratenser abt van Mariëngaarde. Elk dezer abdijen voldeed aan de zucht der zwakke sekse tot heiligheid en afzondering door de stichting van eenige nonnenkloosters als er verzezen in de conventen Bethlehem bij Oudkerk (1175), St. Michielsberg te Monnikerbajum bij Winsum (1186), Buweklooster bij Augustinusga (1242), Veen-

¹⁾ Vgl. Hist. Avonden, 2e bundel, 466 en Gedenksch. v. Mariëngaard, ed. Wybrands, 29.

klooster of Olijfberg bij Kollumerzwaag, Weerd bij Morra, Miedum bij Tzum, terwijl het aantal mannenkloosters nog vermeerderde met de proostdij der Witte Heeren — gelijk de Praemonstratensers uit hoofde van hun gewaad ook wel heetten — op 't Zand, Vinea Domini, te Pingjum, later naar Bolsward verplaatst, en 's Werelds Licht bij Appelscha, verplaatst naar Scharmer, in Groningen. Al deze kloosters met de verschillende uithoven (grangiae) en kapellen, die we hier terwille van de plaatsruimte niet kunnen opsommen, behoorden tot de „circaria Frisiae”, met de overige conventen en abdijen dezer orde in Noord-Nederland en N.-Duitschland het Praemonstratenser visitatiegebied van den abt van het Steinfelders Praemonstratenser klooster in den Eifel. Groot was vooral de geestelijke invloed dezer orde in Friesland, wegens de beoefening der speculatieve wetenschappen door hare leden, hun stichting van parochiescholen in de steden en op het platteland, door de omstandigheid, dat tal van parochies in Friesland geïncorporeerd waren bij hun abdijen, welke zij moesten voorzien van pastoors en vicarissen. In het Friesland tusschen Flië en Wezer waren na den vreeselijken watervloed in 1287 nog ruim 4000 Praemonstratenser monniken en nonnen overgebleven en daarenboven velen van hen omgekomen, welk aantal ongetwijfeld een overtuigend bewijs was van de ingenomenheid der Friezen met deze orde.

Reeds eerder noemden we de Reguliere Kanunniken van den H. Augustinus. Rolduc of Kloosterrade was weleer het uitgangspunt van de Nederlandsche kloosters dezer orde. Tot aan de eerste helft der 15de eeuw stonden dan ook de Friesche Reguliere Kanunniken- en Kanunnikessenkloosters onder het oppertoezicht van den Rolducschen abt.

Sedert de 12de eeuw verzezen deze kloosters in grooten getale op onzen bodem als Ludingakerk bij Midlum, dat zelfs lang een abdij was, het Barraconvent of Berghklooster bij Bergum, het Haskerconvent bij Haskerdijken, het Anjumklooster bij Menaldum, het Mariaklooster te Berlikum, het klooster Bethania te Tzummarum, het klooster Thabor

bij Tirns, het Heilige Geestklooster te Bolsward, het Kanunnikessenconvent te Stavoren, het klooster Nazareth bij Idzega, het nonnenconvent te Sygerswolde, terwijl het Augustijnerklooster in het stadje Sloten bepaaldelijk tot de orde der Augustijner-Eremieten behoorde, die in zekere punten verschilden van de Reguliere Kanunniken. Sommige dezer genoemde mannen- en vrouwenkloosters stonden buiten eenig kloosterverband, andere — als Ludingakerk en Thabor — werden in de 15de eeuw opgenomen in de Windesheimer Congregatie.

Toen de Mendicanten of Bedelorden zich in de eeuw van hun ontstaan (de 13de) ook reeds in Nederland vestigden, verzezen hier de Dominicaner- en Franciscaner mannen- en vrouwenkloosters, alsmede die van de Karmelieterorde, welke broeders, in de 13de eeuw uit het Heilige Land werden verdreven naar het Westen, totdat ook de 14de eeuw Friesland hun een wijkplaats mocht bieden. De Dominicaners kwamen hier reeds spoedig, omstreeks 1245 te Leeuwarden; later ook nonnen dezer orde, of Dominicanessen, in dezelfde stad, sedert 1512 als zusters van de 3de orde, elf jaren later als „slotzusters”, d. i. van de 2de orde der H. Dominicus. Ook het aantal Franciscaner-kloosters bestond slechts uit een tweetal, te Bolsward ($\pm$ 1270) en te Leeuwarden (vóór 1472), wanneer men althans de Tertiariessen van den derden regel dezer orde uitschakelt, die geen bepaalde kloostergeloften aflegden, ofschoon de H. Franciscus dezen naar practische vroomheid strevend wel een regel had voorgeschreven. De conventen der laatste orde zijn in Friesland meest gesticht in de 15de eeuw en door deze vormde zich de breede grondslag der Franciscanerorde onder het Friesche volk. Dat hun samenzijn in vele opzichten weldadig en belangrijk mag genoemd worden, bewijst onze Friesche klooster-geschiedenis vooral in tijden van algemeenen volksnood. Hun kloosters in Friesland waren gesticht in Workum, bij Workum in de nabijheid van de Ursulapoel, eerst buiten en sedert 1510 in Leeuwarden (Fiswerd), te Aelsum

bij Akkrum, te Engwird bij Poppingawier, bij Hartwerd (Oegeklooster), bij Sneek (Groendijk).

De Karmelieten hadden reeds in 1249 hun eerste en oudste klooster van Nederland te Haarlem betrokken, dat wel 80 jaren lang het eenige convent dezer orde bleef, totdat na een gelijksoortige stichting te Schoonhoven (in 1330) het eerste Friesche Karmelietenhuis in 1336 te Woudsend verrees en daarna in 1387 een zelfde inrichting te IJlst.

Eindelijk hadden twee geestelijke ridderorden in Friesland hun bezittingen en commanderieën; de Johannieters te Sneek, in het Hospitaalklooster, in den aanvang der 13de eeuw aldaar misschien onder invloed der Kruistochten ontstaan; en de Duitsche ridders in het Nesser- en Schoterconvent, terwijl ook het klooster Steenkerk gedurende de 15de eeuw in het bezit der Duitsche ordesheren was.

Dit overzicht diende nog aangevuld te worden met een korte schets der omstandigheden, onder welke ieder der genoemde orden in Friesland haar intrede deed, met een beknopte uiteenzetting van het karakteristieke, dat elke kloosterorde speciaal in de Friesche landen eigen was, met een lijst van uithoven, kapellen en termijnhuizen, buiten de kloosters in Friesland door de kloosterbewoners gesticht, niet het minst met enkele mededeeling betreffende het bestuur, het kloosterverband, de indeeling, enz. van de verschillende orden in ons land en daarbuiten ten opzichte van de Friesche kloosters! Dit alles en nog veel meer moest evenwel achterwege blijven, aangezien de gelegenheid hiervoor ons thans ontbreekt.

BIJLAGE I.

Oudste (?) kloosterlijst van Westergo ¹⁾ (13de eeuw).

Ista ²⁾ sunt claustra:

€ (?) Floridus campus. Scadawart. ³⁾ Nyencloester.	}	Cisterciensium.
€ Vallis St ^a Marie. Baym. Vinea Domini.		
€ Ludengakerke. Aninghum. Achtlum. Hascher alterhusen. ⁴⁾	}	Regulares.

¹⁾ Overgenomen uit: S. Muller Hzn., *Indeeling v. h. Bisdom Utrecht*, 352, dl. I der „Bronnen voor de gesch. der Kerkel. Rechtspr. in het Bisdom Utrecht in de Middeleeuwen, uitg. d. J. C. Joosting en S. Muller Hzn. in Rechtsbr. WW 2 VIII.

²⁾ Wij geven hier het „ondersteld origineel” volgens Mr. S. Muller Hzn. Vergelijk met deze lijst, wegens hun volmaakte identiteit, die uit het Dekanaatsregister 1482, l.c. 363.

€, aanwijzing der kloosterkerken, waar een seendstoel gevestigd was.

³⁾ Dit Cistercienser klooster is moeilijk terug te vinden. De naam wijst op het dorp Schraard in Wonseradeel; (vgl. de varianten Scaedauwerth in Vr. Charterboek I, 344 en Scadawart en Scadaart in Oudh. en Gest. v. Vr. II, 35). Een andere gissing identificeert het met „Schaerwert opten Ouden Ouwer”, (vgl. Dekanaatsreg. 1482, l.c.), „vermoedelijk Mariaburg in de Scharren” onder Oudeouwer in Doniawerstal”, (dus in Zevenwouden?). Te moeilijker wordt het geval, daar men nog in de „Genealogia Clarae-Campi” (vgl. Archief v. Aartsbisdom Utrecht, bnd. 29, 138 vvl.) noch in de hierachter opgenomen kloosterlijsten deze Cistercienser stichting terugvindt, terwijl de kerk van Scaerwert opten Ouden Ouwer vervolgens behoorde tot de „ecclesiae in personatu de Winssum, de quibus abbas Vallis Sancta Mariae (Lidlum) predictus se intromittit”. (Muller l.c.). In ieder geval schijnt het klooster voor 1326 opgeheven en de kerk daarvan op de eene of andere wijze aan Lidlum overgegaan te zijn.

⁴⁾ S. Muller Hzn. zoekt dit Augustijner mannenklooster of proostdij bij Oppenhuizen in Wijmbritseradeel, blijkens de tegenwoordige benaming „het Klooster” aldaar, de Broeresloot tusschen de Witte Brekken en Houkesloot en wijl dit de plaats

Nigrum claustrum ordinis S^{ti} Benedicti. ¹⁾

BIJLAGE II.

Oudste (?) kloosterlijst van Friesland (1326?). ²⁾A^o 1326 (?): Ista sunt abbacie et claustra in Frisea, dyocesis Trajectensis:

Abbas de Dochem. [Dökkum,	}	Albi (Witte Heeren of Premonstratensers).
St. Bonifaciusabdij]		
Abbas de Orto Sancte Marie, [Mariëngaard bij Hallum]		
Abbas de Lildum de Valle beate Marie [Mariëndal bij Lidlum]	}	Grisei (Grijze monniken of Cisterciensers).
Abbas de Claro campo [Klaarkamp bij Rinsumageest]		
Abbas de Florido campo [Bloem- kamp bij Hartwerd]		
Abbas de Stavria (Staveren). Ordinis sancti Benedicti.	}	Augustinenses.
Abbas de L(ud)enkerke, [bij Midlum]		
Abbas de Smelna [Smallen-ee bij Boornbergum]		

moet zijn voor genoemde proostdij, daar de andere namen bekend zijn van de vroegere Augustijner stichtingen op Frieschen bodem. Hij bestrijdt de meening, alsof dit klooster identiek zou zijn met het Hasker convent, eveneens een Augustijner mannenklooster, omdat deze stichting buiten Westergo lag. Muller's argument, dat het Hasker Convent een nonnenklooster geweest is, berust blijkbaar op een vergissing, immers onze kloosterlijsten bewijzen het tegendeel; (vgl. voorts nog Chb. I, 541: Haschera munkam (1451); Chb. I, 613: die gemene broeders van Hascherconvent (1466), Chb. I, 651: Monnyken toe Hascha (1473), Chb. I, 690: Haskera munken (1479). De verwantschap tusschen „Hascher alterhusen” (13de eeuw), „Esca alterhus” (1326?) en „Hasken alter Huus” (1355 voor Hasker convent, zie Magnin, Kloosters in Drente, 28) is anders verleidelijk.

¹⁾ Het Benedictijner nonnenklooster te Franjum onder Marssum, pl.m. 1270 opgeheven volgens Sibrandus Leo (bij Matthaëus, Veteris aevi Analecta, III, 547), het eenige Benedictijner klooster van Westergo in de 13de eeuw (vgl. nog Oudh. en Gest. II, 253); Oork. St. Anth. Gasth. I, 59: A^o 1471: Benedictus a Franghum; op. cit. 60: A^o 1471: Franghum mawey op dae Nyaland.

²⁾ Overgenomen uit S. Muller Fzn. Reg. en Rek. v. h. Bisdom Utrecht I, 76 v.

Prepositi :

Prepositus de Vinea Domini [bij Pingjum]. Albus.

Prepositus in Harch [Harich]. Griseus.

Prepositus de Hemelum

Prepositus de Esca alterhus [bij
Oppenhuizen ?]} Sancti
Augustini.

Prepositus de Berghum

Prepositus de Avignon [Anjum]

Claustra monialium :

De Aula Dei [bij Scharnegoutum]

De Jerusalem¹⁾ [vermoedelijk Galilea o/d. Burum] } Grisee.

De Syon [bij Nijawier]

De Bethlehem [bij Oudkerk]

De Monte Sancte Marie [bij Dokkum] } A l b e.

In Echtlum (Achlum) Sancte Augustini.

Et sic sunt 8 abbacie, 6 prepositure, 6 claustra monialium.

Duo commendatores: de Nesse, Teuthonici (et de Sn)eke,
Sancte Katerine.

BIJLAGE III.

2^e Kloosterlijst van Friesland (1505). ²⁾

Eerst die... Cloesteren... in Ooestergho...

Cloesteren in Leuwerderadeel :

Predicatores, Ordinis Sancti Dominici binnen Leuwaerden.

Minores, Ordinis Sancti Francisci binnen Leuwaerden.

Sanct Anna, Graew Baghynen.

Ende de Gijsbertisten binnen Leuwaerden... ³⁾

¹⁾ Jerusalem of Gerkesklooster was een mannenklooster en behoorde tot het Bisdom Munster, als liggende in Achtkarspelen, doch onder Jerusalem stond het vrouwenklooster Galilea.

²⁾ In het „Annael ofte Land-Boek door Kempo van Martena. Gedrukt bij Schwartzenberg, Charterboek Dl. II, 14—29.

³⁾ Vgl. omtrent de Gijsbertisten en Gaudenten, Eekhoff, Geschiedkundige beschrijving van Leeuwarden I, 131 vv. Het klooster der Dominicanessen (St. Katharina- of Witte Nonnenkl.) wordt hier niet genoemd, omdat het eerst in 1525 op het Generaal-Kapittel der Orde te Rome als zoodanig werd erkend; vgl. nog Arch. v. h. Aartsb. Utrecht, Bnd. 33, 134 vvl., Eekhoff, I, 127. De Jonghe, Desol. Bat. Dom. 42—51, Arch. v. h. Aartsb. Utrecht II, 385 vvl.

- Cloesteren in Tyetzercksteradeel :
 Bethleem, Jonckfrouwen, Ordinis Premonstratensis.
 Berghum, Canonici Regulares.
 Sygerswoldt, Canoniarum Regularium...
- Cloesteren in Hydaerderadeel :
 Aelzum, Graeuw Bagynen, Pater.
- Cloesters in Raeuwerderhem :
 Engwerdt, Graeuv Bagynen, Pater...
- Cloesteren in Fferwerderadeel :
 Marienghaerd, Abdie, Ordinis Premonstratensis.
 Foswerdt, Abdie, Ordinis Sancti Benedicti.
 Gernaeuwerdt, Jonckfrouwen Cloester, Prior...
- Cloesteren in Dongherdeel oesterzyde (der Pasens):
 Abdije binnen Dockum, Ordinis Premonstratensis.
 Syon, Jonckfrouwen, Ordinis Premonstratensis. ¹⁾
 Waerd, Jonckfrouwen, Ordinis Bernardi... ²⁾
- Cloesteren in Dantummadeel :
 Claercamp, Abdie, Ordinis Cisterciensis...
- Cloesteren in Achtkarspell :
 Buwencloester, Proestdie, Graeuv Bagynen.
 Ffeencloester, Jonckfrouwen Proestdye... ³⁾
- Cloesteren in Colmerlandt :
 Gerckescloester, Abdie, Ordinis Cisterciensis. ⁴⁾
 Vrouwencloester, Moniales, Ordinis ejusdem...
- Cloesteren in Smallingerland :
 Smallingerlee, Abdye, Ordinis Sancti Benedicti...

¹⁾ Sion of O. L. Vr. ten Dale bij Nijawier was een nonnenklooster der Cistercienser-orde; vgl. Arch. v. h. Aartsb. Utrecht, Dl. 29, 138-en de daar aangehaalde lectuur.

²⁾ Weerd, Templum Domini of Silva S. Mariae ten z. van Morra was een nonnenklooster van de Praemonstratenser-orde, vgl. o. a. Gesta abb. orti S. Marie, ed. Wijbrands, 130; Vrije Fries, Dl. XVI, 488 en Vr. Fr. XX, 399.

³⁾ Veenklooster of Olijfberg ten z.w. van Kollum was eveneens een Praemonstratenser nonnenklooster, niet in Achtkarspelen, maar in de grietenij Kollumerland gelegen; vgl. o. a. A. J. Andreae, Oudheidk. plaatsbeschr. v. Kollumerl. c.a. II, 21—27.

⁴⁾ De Cistercienser abdij Gerckescloester lag daarentegen in Achtkarspelen.

Westergoo... Cloesteren...

Cloesters in Wombseradeel:

Oldecloester, Abdie, Ordinis Cisterciensis.

Sandt, Proestie, Ordinis Premonstratensis binnen Boelsz-
waerdt.

Oeghecloester, Graew Baghynen.

Minores binnen Boelszwaerdt.

Graew Baghynen binnen Boelszwerd.

Graew Baghynen binnen Worckum.

Luyckerstre to Achlum¹⁾, Reguliers...

Cloesteren in Ffranyeckerdeell:

Luenkercke, Canonici Regulares tAchlum. ¹⁾

Crucebroeders binnen Ffranyecker...

Cloesteren in Barradeel:

Lidlum, Abdie, Ordinis Premonstratensis.

Bagynen to Tyemmarum, Canonice Regularium...

Cloesteren in Meynaldummadeel:

Aenghium, Canonici Regulares...

Cloesteren in Baerderadeel:

Monnekebaeyum, Jonckfrouwen, Ordinis Premonstra-

Cloesteren in Weymbritzeradeel: tensis...

Thabor, Canonici Regulares, Pater.

Hospitaal, Sanct Jans Oerden, Duetsch Commanduer.

Crucebroeren binnen Sneek, Pater.

Carmelyten in der Ylst, Prior.

Carmelyten to Wolseyndt, Prior.

Jonckfrouwen to Nye cloester, Prior.

Graew Baghynen to Groendyk, Pater.

Nazaret, Graew Bagynen, Pater...

Seuwolden...

Cloesteren in Geesterlandt:

Hemelum, Abdie, Ordinis Benedicti.

Baghynen to Staueren, Canonice Regularium...

---

¹⁾ De Reguliere Kanunniken van Ludingakerk „Domus S. Martini” bij Midlum, werden in den aanvang der 16de eeuw overgeplaatst naar Achlum. De aanwijzing der grietenij Wonseradeel is weer foutief.

Cloesteren in Wtingherdeel :

Nes, Duetsch Oerdens van Pruijssen, Hofmester Com-
menduer... ¹⁾

Cloesteren in Hasker Vijffgae : ²⁾

Hasker Conuent, Canonici Regulares, Pater...

Nota. In Vriesland zyn... Cloesteren XCIX ³⁾.

BIJLAGE IV.

3^e Kloosterlijst van Friesland (1509/10). ⁴⁾

Getrokken uit de „Beschrijvinge der Friesland zo nu West-
„frieslant genoemd unde dem edelen wolgeboren heren
„Everwijn, Grave tot Benthem und von Stenford, Stadt-
„holder der szulftgen to regiren befolen zijn zo tusschen
„Gerckesbruggen und der Zee, dijewelcke Frieslandt und
„Hollandt scheidet, leggen und sijn in drie lande gedeelt:
„Oestergoe, Westergoe, Sovenwolden.

„Hijr nabeschreven sall man finden . . . ouck wo veel
„cloestern . . . itlicke gretenije hevet..

¹⁾ De Kommandeur van het Nesserconvent der Duitsche Orde komt in Charters meermalen voor met den titel van Hofmeester.

²⁾ Hasckera Vijffgäen (Chb. I, 616): de vijf dorpen (Joure, Snikzwaag, Haskerdijken, Haskerhorne, Oudehaske), vgl. de Lemster Vijffga (Winsemius, 399, op het jaar 1504).

³⁾ Hoewel het Middeleeuwsch Friesland een kloosterland bij uitnemendheid was, en het coenobiale leven sedert Liudger's dagen hier tot groote ontwikkeling kwam, zoodat het getal kloosters dat der weken van een jaar nabij was en zelfs heeft overtroffen, wanneer we de conventen meetellen welke in de 13de en 14de eeuw in het Friesche stamland reeds zijn opgeheven of om andere redenen zijn vervallen, is toch het getal bij Winsemius vermeld en hier nageschreven, te hoog geschat of misschien een „lapsus calami”, waardoor XLIX (?) werd XCIX! Omtrent de aanwijzing „Aengwerdt, Cloesteren Vacat” in het Charterboek (Dl. 28) vergelijkte men Friesche Volksalm. jrg. 1890, 30, waar wijlen professor Dr. J. Reitsma bewijst, dat deze opgave niet geheel juist is.

⁴⁾ Deze „Beschrijvinge” in haar geheel afgedrukt in Berns, Verslag aangaande een onderzoek naar Archiefstukken uit het tijdperk der Saksische Hertogen, 52—55.

In Oestergoe.

- Lewarderadeel... Cloesternn.
Prediger cloester (Dominicanerkl.)	} bynnen der stadt Lewården.
Barfoete cloester (Franciscanerkl.)	
Sant Annen, Grauw Beginen cloester	
- Anders worden in Lewarderdeill keijne cloesternn begrepen.
- Tietzersterdell...
- Berghum, fratres Canonici Regulares.
Segerswolde, sorores ordinis ejusdem.
Betlehem, junckfrouwen-cloester ordinis Praemonstr.
- Idarderdeel...
- Aelsum, Grauw Beginen cloester.
- Rawerdehem...
- Engwert, Graw Begine cloester.
- Ferwerderdeijll...
- Mariagarde, abbacia fratrum Premonstr.
Fochswerdt, abbacia sororum ordinis Benedicti.
Gernawert, prioraet monialium ordinis Cisterciens.
- Dantumadel...
- Claercamp, abdie fratrum ordinis Cisterciens.
- Achtkerspeln...
- Feencloester, prepositura (sic!) sororum Cisterciens. ¹⁾
Buwecloester, Graw Beginen prepositura.
- Colmerlant...
- Gerckescloester ²⁾, abdie ordinis Cisterciens.
Vrouwencloester, moniales ordinis ejusdem...
- Dongardell Oesterzijde der Paesen...
- Dockum, abdie ordinis Premonstr.
Sijon, jonckfrouwen prioraet ordinis Premonstr. ³⁾
Waerdt, Graw Beginen... ⁴⁾
- Westergoe.

Menalmadell...

Aenghum, Canonici Regulares, pater.

¹⁾ Behoort onder Kollumerland en is van de Orde der Premonstratensers.

²⁾ Behoort bij Achtkar spelen.

³⁾ Lees: Cisterciens.

⁴⁾ Lees: ordinis Premonstr.

Franikerdell...

Cruijsbroder to Franeker.

Barrateijl...

Lidlum, abdie ordinis Premonstr.

Lunekercke ¹⁾, Canonici Regulares, pater.

Tiemarum, beginen ejusdem ordinis...

Barderdeel...

Monckebaijum, moniales ordinis Premonstr.

Wonshradell...

Aldecloester, abdie ordinis Cisterciens.

Stadt-probsteij ²⁾, ordinis Premonstr.

Oeghacloester, Graw Beginen, pater.

Mijnerbroder cloester

Graw Beginen cloester } Bolswart.

Graw Beginen cloester zu Workum...

Wijmbritzerdeijl...

Thaboer, Canonici Regulares, pater.

Hospitaal St. Johannis, Rodiser Dutsch ordinis. ³⁾

Crutbroder in Sneeck.

Carmeliten in der Iist.

Carmeliten in Wolsend.

¹⁾ Lees: Ludingakerk in Franekeradeel.

²⁾ Met de „Stadt-probstey" wordt bedoeld de proostdij der Premonstratenser „Witte Heeren van het Zand" binnen Bolsward, die omstreeks 1500 alhier uit hun oorspronkelijk klooster te Pingjum waren gekomen. Het vermoeden van Schoengen, alsof deze Kanunniken eerst na den vreeselijken watervloed van September 1509 hierheen zonden vertrokken zijn, kan moeilijk bevestiging vinden door deze en de voorgaande kloosterlijst, waar het huisstede van de „Wijngaard des Heeren" (Vinea Domini), gelijk bedoelde proostdij van O. L. Vr. heette, in beide gevallen te Bolsward wordt geplaatst. Zie overigens de ophelderende aantekeningen van dezen geleerde 352, noot 2 van de Vrije Fries XX, te dezer zake hoogst belangrijk.

³⁾ Het Hospitaalklooster te Sneek, „Rodiser Dutsch ordinis" was niet van de Duitse, doch van de Johanniterorde, van welke de leden, ook wel Hospitaalbroeders, Rhodezers, Maltezers genoemd, de beide laatste namen kregen, doordat zij uit hun klooster bij het Heilige Graf werden verdreven door de Saracenen en zich toen in 1310 vestigden eerst op 't eiland Rhodus en later, in 1530 op Malta.

Nijecloester, junckfrouwen ordinis Cisterciens.

Groendick, Graw Beginen.

Nazaret, Graw Beginen...

Geesterlant...

Hemelum, abdie ordinis sancti Benedicti.

Beginen to Staveren Canon. Regul. ordinis... 1)

BIJLAGE V.

4^e Kloosterlijst van Friesland (1510?).

Verzeigniss derer Klöster in Friesland (± 1510?). 2)

Cloester in min g. h. landen van Vrieslanden: Oestergoe,
Westergoe ende Sevenwalden.

in Leuwerden	}	Predicadores, ordinis sancti Dominici.
		Minores, ordinis sancti Francisci.
Tietzercksterdeel	}	Sancta Anna, Graw beghijnen, pater.
		Birghum, canonici Regularis, pater.
		Sijgerswolde, grau beghijnen, pater.
		Bethlehem, Junckfrouwen, ordinis premonstretensis.

1) Eigenaardig is het, dat beide laatstgenoemde kloosters niet tot Zevenwouden worden gerekend en dat uit deze derde „Go” verder geen enkel klooster op de lijst voorkomt.

2) Naar een afschrift, aanwezig in het Rijksarchief te Leeuwarden. Het origineel berust onder de rubriek „Friesländische Sachen” in het Hauptstaatsarchiv te Dresden. Vgl. Berns, Verslag, 1891, 3.

Deze „Verzeichnis” draagt geen jaartal. Ingeval de opgaven alleszins betrouwbaar waren, zouden wij haar vervaardiging plaatsen op het jaar 1510 of kort daarna en wel om deze redenen:

1°. wordt hier als een der drie kloosters te Leeuwarden genoemd het Fiswerder of St. Annaklooster der Grauwe bagijnen of Franciscanessen van den 3den regel, dat in 1510 binnen Leeuwarden werd overgeplaatst.

2°. wordt Steenkerken nog een uithof van de Deutsche Orde genoemd, terwijl uit het „Chronicon Abbatum Floridicampi vulgo Oldeclooster, Cap. XXXI”, ed. Schoengen, bekend is, dat de nonnen in 1510 besloten genoemde Orde te verlaten en opnieuw den oorspronkelijken regel van het Convent, dien der Cisterciensers, aan te nemen, „Hujus reverendi abbatis (scil. Petrus Muidensis) tempore, anno scilicet MDX sorores in Steenkerke, deserto ordine Dominorum Theutonicorum in Ness, assumpserunt ordinem Cisterciensem et tradiderunt se sub protectione Domini Petri Muidensis, abbatis Floridi-Campi praedicti” (Arch. v. h. Aartsbisdom Utrecht, Dl. 29, 191; vgl. ook nog ibidem, 130 en Friesch Volksalmanak, jrg. 1890, 30 en 31).

Ydaerderdeel	}	Aelsum, graw beghijnen, pater.
Rauwerderhem		Angwert, graw beghijnen, pater.
Ferwerderdeel	}	Foswert, Jonckfrouwen abdie, ordinis sancti Benedicti.
		Mariegaerd, abdijs, ordinis premonstretensis.
		Gernauwert, Jonckfrouwen cloester, prior. Abdie in Dockum, ordinis premonstretensis.
Dongerdeel	}	Sijon, Jonckfrouwen, ordinis premonstretensis. ¹⁾
Westzijde Pasens		Waerd, Jonckfrouwen, ordinis sancti Benedicti. ²⁾
Dantumadeijl	}	Claercamp, abdie ordinis cisterciensis.
Achtkarspelen		Buwe cloester, Graw beghijnen, probsteij.
		Feen cloester, Jonckfrouwen, probsteij. ³⁾
		Gerkes cloester, Abdijs ordinis cisterciensis. ⁴⁾
Colmerlandt	}	Vrouwen cloester, Jonckfrouwen, ordinis eiusdem.
Smallingerland		Smallinger Ee cloester, abdijs, ordinis Benedicti.
Wonseradeijl	}	Oldecloester, abdijs, ordinis Cisterciensis.
		Sant, Probsteij, ordinis premonstretensis.
		Oege cloester, graw beghijn, pater.
		Minores, ordinis fransisci in Boelzwart. Graw beghijnen in Boelzwart. Graw beghinnen in Woerckum. ⁵⁾
Franickeradeel	}	Crucebrueder in Fraenicker.

¹⁾ Lees: Cisterciensis.

²⁾ Lees: Premonstratensis.

³⁾ Behoort onder Kollumerland.

⁴⁾ Behoort onder Achtkarspelen.

⁵⁾ Gelijk als in beide voorgaande lijsten wordt ook hier het gebied van Wonseradeel uitgebreid tot Workum.

Barradeel	}	Lidlum, abdije ordinis premonstretensis.
		Lünekerke ¹⁾ , canonici regularis, pater.
Menaldumadeel	}	Graw begijnen toe T . . . . ., ²⁾ pater.
		Aenghum, Canonici regulares, pater.
Baerderdeijl	}	Monyckebayum, Jonckfrouwen, ordinis premonstretensis.
		Thabor, Canonici regularis, pater.
Weymbritzerdeel	}	Hospitael sancti Johannis, Duytzs or- Crucebroeders in Sneeck. dens. ³⁾
		Carmeliten in der Ylst) uns lieven vrou- Carmelitente Wolsend) wen broeders.
		Nijecloester, Jonckfrouwen, ordinis cisterciensis.
		Groen Dyck, graw begijnen.
		Nazareth, graw begijnen.
Geesterlandt	}	Hemelum, abdije, ordinis sancti Benedicti.
		Susteren cloester toe Staveren.
Schoterlandt	}	Steenkercken, een Uthoff, Jonckfrouwen Duytsh ordens. ⁴⁾
		Nesse cloester, Duytsh ordens Pruys. heren.
Utingerdeel	}	Hasker cloester, Canonici regulares.
		Backefeen ⁵⁾ een uthoff van premon- streijten Marienguerd.

¹⁾ Lees voor Lünekercke (Ludingakerk) Franekeradeel.

²⁾ Lees voor T . . . . . Tzummarum, waar het Augustinessen-
klooster Bethania of Tjessema stond, dus geen convent voor de
Grauwe Bagijnen, waaronder in den regel Franciscanessen van
de 3e orde worden verstaan. Deze opmerking hadden we ook moeten
maken bij de opgave van „Graw begijnen in Boelszwert”, waar-
voor eveneens dient te worden gelezen „Augustinessenklooster
van den Heiligen Geest te Bolsward”.

³⁾ Vgl. hiervoor 118 noot 3.

⁴⁾ Behalve hetgeen we reeds eerder opmerkten betrekkelijk
het vrouwenconvent Steenkerken, dient hier nog medegedeeld te
worden, dat de volledige naam dezer stichting „Nemus divae Vir-
ginis Mariae in Steenkerck of kortweg Mariënbosch een combinatie
is voor een en hetzelfde klooster, dat evenwel dikwijls verplaatst
schijnt te zijn van Mariënbosch onder Terband naar Steenkerk
onder Luinjeberd en omgekeerd. Beide plaatsen liggen evenwel
in de gemeente Aengwirden, en niet in Schoterland.

⁵⁾ Het is zeker moeilijk, de vraag te beantwoorden, om welke

BIJLAGE VI.

5^e Kloosterlijst van Friesland (1529). ¹⁾

Nomina Monasteriorum Frisiae Occidentalis.

1. Gherkensclooster, monachi ordinis Cisterciensis.
2. Segerswold, conversae ordinis S. Augustini.
3. Vrouwenclooster, moniales ordinis Cisterciensis.
4. Feenclooster, moniales ordinis Praemonstratensis.
5. Bouwenclooster, ²⁾ moniales ejusdem ordinis.
6. Smalree, moniales Sancti Benedicti.
7. Thabor, prope Sneek, Canonici regulares.
8. Bergum, Canonici regulares.
9. Lunekerck, Canonici regulares.
10. Anygum, Canonici regulares.
11. Haske, ordinis Canonicorum regularium.
12. In Doccum, monachi ordinis Praemonstratensium.
13. Weert in Dongerdeel, moniales ordinis Praemonstratensis.
14. Sijon in Dongerdeel, moniales ordinis Cisterciensis.
15. Clarecamp, monachi ordinis Cisterciensis.
16. Voswert, moniales ordinis S. Benedicti.
17. Gennaert, moniales ordinis Cisterciensis.
18. Bethlehem prope Lewardiam, moniales ordinis Praemonstratensis.
19. Mariengaert, monachi ordinis Praemonstratensis.
20. In Lewerdia Praedicatores.
21. Ibidem etiam Minores de observantia.
22. Ibidem sorores de tertia regula S. Francisci.

redenen de samensteller dezer lijst van de vele Friesche „grangiae” of uithoven, voorwerken, enz. enkel die van Bakkeveen aan zijn lijst heeft toegevoegd. Deze werd gesticht door Abt Siardus van het klooster Mariëngaard in 1230. Vgl. voorts „Gesta Abb. Orti S. Marie”, ed. Wijbrands 78, 124—125, 253.

¹⁾ Gedrukt bij Schwartzberg, Charterboek Dl. II, 565 en bij Matthaeus, Veteris aevi Analecta Dl. III, 481. Beide teksten zijn zeer slordig bewerkt.

²⁾ Lees: Buweklooster, Sepulcrum S. Marie ten z.w. van Augustinusga. Matthaeus maakte er in zijn „Analecta”, bovenaangehaald, zelfs Houwenclooster van!

23. Aijsum, sorores de tertia regula S. Francisci.
24. Toe Rauwert ¹⁾, sorores de tertia regula S. Francisci.
25. Lidlum, monasterium monachorum ordinis Praemonstratensis.
26. Monkebajum, moniales ordinis ejusdem.
27. Thyamarum, conversae ordinis S. Augustini.
28. In Franeker monasterium ordinis Cruciferorum.
29. Florecamp, monachi ordinis Cisterciensis.
30. Nijeclooster prope Sneek, moniales ordinis Cisterciensis.
31. Snekis monasterium ordinis Cruciferorum.
32. Hospitale prope Snekis, ordinis Sancti Iohannis.
33. Steenkerk, sorores ordinis S. Georgii ²⁾.
34. Nes, monasterium virorum ordinis S. Georgii.
35. Gronedyck, sorores de tertia regula S. Francisci.
36. In der IJst monasterium ordinis Carmelitarum.
37. Wolmeynde ³⁾, monachi ejusdem ordinis.
38. Nazareth, sorores Heremitarum ⁴⁾ ordinis S. Augustini prope IJst.
39. Hemelum monasterium monachorum ordinis S. Benedicti.
40. In Bolswerdia monasterium Minorum. dicti.
41. Ibidem monasterium monachorum ordinis Praemonstratensis op t Bildt. ⁵⁾

¹⁾ Tusschen Poppingawier en Rauwerd, maar het dichtst bij de eerste plaats, lag het hier bedoelde Franciskanessen-klooster Engwird (Aengwirdt, Ayngwyrd, Engwaerd, enz.).

²⁾ Steenkerk was sedert een 15-tal jaren weer een Cistercienser nonnenklooster, vermoedelijk omstreeks 1529 bestuurd door den prior Joannes Cortgene, die met toestemming van den abt-overste (Henricus Doetinchem, 25ste abt van Bloemkamp), in 1525 het klooster weer van Terbant overbracht naar Luinjeberd.

³⁾ Lees: Wolseynde, Woudsend.

⁴⁾ Dit Augustijnessenklooster bij Idzega wordt niet zelden verkeerdelijk geïdentificeerd met de Cistercienser priorij Genezareth, Gernaerd, Maria Gardmana, Gernauwerth, Nazareth tusschen Hallum en Gennaard. Vergel. voor dit laatste convent Arch. v. h. Aartsbisdom Utrecht, Dl. 29, 138 en de aldaar in noot 2 aangehaalde lectuur. Het Augustijner-Eremieten-klooster te Sloten komt ook op deze lijst niet voor.

⁵⁾ De plaatsaanduiding „opt Bildt“ (Charterb. II, 565) „op de Bildt“ (bij Matth. Anal. III, 482) is hier abusievelijk gezet voor

42. Ibidem monasterium conversarum ordinis S. Augustini.
43. Oeghaclooster prope Bolswardiam, sororum de tertia regula S. Francisci.
44. Domus sororum in Workum, de eadem tertia regula S. Francisci.
45. In Stauria domus conversarum ordinis S. Augustini.
46. Item monasterium Trimont¹⁾ computatur ab aliquibus. Monasteria Frisiae Occidentalis XLVI, Anno Domini 1529. ²⁾

„op het Zand”, welke naam nog op het Pingjumer Zand terugwijst. In Bolsward komt trouwens ook geen enkele plaats voor onder den naam „het Bildt”; vgl. Vrije Fries XX, 353 (verklarende aantekeningen van Schoengen bij sommige der Friesche kloosters).

¹⁾ Het klooster Trimunt lag buiten het Friesche stamland over de Lauwers bij Marum in de tegenwoordige Groninger Ommelanden (Westerkwartier). Oorspronkelijk een klooster der Benedictijner orde, werd het in den aanvang der 14de eeuw onder invloed van den 14den abt van Aduard, Eylardus, een Cistercienser nonnenconvent. Vgl. Arch. v. h. Aartsb. Utrecht, Dl. 29, 142 en noot 2 aldaar, Brugmans, De Kroniek van Aduard, 55.

²⁾ Kloosterlijsten van later dagteekening vindt men o. m. nog in :

1. Schwartzberg, Charterboek van Vriesland, III, 50—51 (1544).
2. Ysbr. ter Stege, Statuten en Landrechten v. Friesland, (1570).
3. Ch. Schotanus, De geschiedenissen kerckel. en wereldtl. v. Friesland, fol. 525 (1658).
4. H. F. v. Heussen, Historia Episcopatum foederati Belgii, V (1719).
5. Geographisch Wdboek v. Friesland (1736).
6. F. Sjoerds, Algem. beschr. van Friesland, I, 717 (1765).
7. Tegenw. Staat v. Friesland IV, 522 (1785).
8. Algem. Aardr. en Geschiedk. Wdb. v. Friesland (1833).
9. M. de Haan Hettema en A. v. Halmael, Stamboek v. d. Fr. Adel, Aanhangel (1846).
10. Friesche Volksalmanak, jrg. 1853 en jrg. 1861.
11. Bijvoegsel v/d. Leeuwarder Courant, 7 Juli 1872.
12. F. Buitenrust Hettema, kl. van Oostergo (Nomina Geogr. Neerlandica IV, 262—272, 1819).